

ב"ה

מסע ישראלי - בסוד התבונה האנושית

בשנת 1998 עלה לאקרנים הסרט "המופע של טרומן". סרט המספר על חייו של אדם נורמטיבי "מן היישוב", המגלה שחיוו הם בעצם סדרת טלביזיה עליו, אולם ללא ידיעתו. כל סביבתו מרושתת במצלמות, אשתו וכל סביבתו הם ניצבים המשחקים סביבו וחיוו הפרטיים מוקרנים כסדרת ריאליטי ברחבי העולם. ומי שבעצם מנהל את חייו ואת כל האירועים סביבו הוא הבמאי ולו עצמו, אין בכלל בחירה חופשית בחיוו.

למרבה המזל, בסיומו של הסרט מצליח טרומן לברוח מן האי הבודד ולצאת לחופשי, אל העולם האמיתי.

האם גם אנו חיים בעולם שכזה, בו אין לנו בחירה חופשית וכל חייו מתנהלים על פי החלטותיו של "במאי" עליון?!

ואולי בכלל כל חייו הם רק "מציאות וירטואלית" ולא משהו ממשי ואמיתי?!

אחד ההוגים שהתלבט בשאלות מעין אלה, היה הפילוסוף והמדען הצרפתי הידוע רֶנֶה דְקָאָרְט, בן המאה השבע עשרה. דקארט היה מתמטיקאי - מממציאי הגיאומטריה האנליטית, מאדריכלי החשיבה המדעית ומחשובי ההוגים בתחום הפיזיקה והקוסמולוגיה (חקר היקום) בתקופתו.

דקארט - אבי הפילוסופיה המודרנית, חיפש אחר ידיעה ודאית, אחר אמת בסיסית, מעין נקודת מוצא לוגית, שעליה הוא יוכל לבסס ולבנות את טיעונו. כפילוסוף ספקן, שאלתו הראשונה היתה, **מנין לי שאני קיים. אולי זה רק חלום, דמיון, או מציאות וירטואלית?!**

דקארט חיפש אחר ידיעה או מציאות, שקיומה ודאי ואינו מוטל בספק. ידיעה שלא תתבסס על הוכחות שאינן ודאיות והיא זו שתהיה העוגן והבסיס לקיומו כישות עצמאית. בכך הוא פסל כמובן את השימוש בחושים (היכולים להטעות אותנו), במדעים האמפיריים (הניסיוניים) ואף במדעים המדויקים (כולל המתמטיקה), כבסיס להגותו.

תשובתו לשאלה מהותית זו היתה: **"אני חושב, משמע אני קיים"** - ובשפת המקור הלטינית: Cogito ergo sum. **היכולת שלי לחשוב, לשאול, לחקור, לתהות, להטיל ספקות ולנסות להבין, היא היא ההוכחה האולטימטיבית לכך שאני קיים.** החשיבה היא היא תמציתו ומהותו של הקיום האנושי. ואכן, דקארט העמיד את התבונה האנושית במרכז מחקריו.

למתנגדיו ולמתווכים עמו השיב דקארט, שטיעון זה שזכה לכינוי "הקוגיטו", איננו בבחינת הוכחה לוגית צרופה, אלא אינטואיציה (תחושה) פנימית עמוקה וחזקה.

התבונה האנושית היא מותר האדם מן הבהמה, היא מהות קיומו של אדם, היא מקור זהותו ומכוחה יש לאדם את היכולת לחשוב, להחליט ולבחור באופן חופשי את דרכו בחיים בכל רגע נתון.

במבט מעמיק יותר, מתברר כי דקארט הלך בדרכו של שלמה המלך - החכם מכל אדם. בעוד שהמלכים נהגו לעסוק במשתאות ובתענוגות, עסק שלמה המלך בחשיבה ובהתבוננות ואף שיתף אותנו בתובנותיו המעמיקות על החיים ומשמעותם, בספריו - משלי וקהלת.

באחת מתובנותיו החשובות אומר שלמה, שעדיף ללכת לנחם אבלים, מאשר ללכת לבית המשתה. כי הביקור בבית האבל, יעורר את האדם לחשוב על מהות חייו ועל סיבת קיומו, בבחינת: **"וְהָיָה (האדם) יָתוֹן אֶל לְבוֹ (יתעורר לחשוב)"** (קהלת ז, ב). המפגש הקשה והחזיתי עם המוות, יעורר את האדם לחשיבה על מהותו, זהותו ותפקידו בחיים.

"נקודה טובה מאס ישראל" מסע בשבילי הרוח של עם ישראל

ניתן להבין את דבריו אלה של שלמה המלך במשמעות רחבה יותר. במה באים לידי ביטוי חייו של האדם? בכך שהוא נותן אל ליבו - מתבונן, שואל, חוקר ומנסה לרדת לשרשם של דברים. ובניסוח הפוך: אם האדם (החי) לא נותן אל ליבו - לא מתבונן ולא חושב על יעודו ותכליתו, הרי שהוא אינו בבחינת חי - אין לו חיות רוחנית.

מתברר אם כן, שדבריו של שלמה המלך ושל דקארט, על **יסודיותה של המחשבה האנושית, כסלע קיומו של האדם**, עולים בקנה אחד.

ולכן, טבעי הדבר שכאשר אנו חוגגים את יציאתנו לחירות מידי שנה בליל הסדר ועוסקים בשורשי ויסודות זהותנו הלאומית, אנו מציינים זאת גם על ידי ארבעת קושיות "מה נשתנה" שבהגדה של פסח. ללמדך, שהחשיבה והתהיה הן חלק מהיציאה לחירות שלנו כאדם וכעם והן חלק בלתי נפרד מאורח החיים היהודי. ואם מתברר שמישהו הוא בבחינת "זה שאינו יודע לשאול", מצווה עלינו להרחיב את עולמו הרוחני וללמד אותו...

לא פלא ששלמה מדמה את הסכל והטיפש לאדם שהולך בחשיכה ועלול להיתקל במכשולים ואת החכם לאדם שחכמתו מאירה את דרכו ובכח שכלו הוא מצליח לזהות את המכשולים ולעקוף אותם, ככתוב: "וְהַכֹּסֵל בְּחָשֶׁךְ הוֹלֵךְ" (קהלת ב, יג).

המחשבה האנושית היא הכלי ה"עבודה" החזק והחשוב ביותר של האדם. בעזרתה אנו מטילים ספק, מתבוננים, שואלים, חוקרים ויורדים לשרשם ולעומקם של דברים ומאידך, בכוחה אנו צורפים מילים והוגים רעיונות. יוצרים אמנות ותרבות ובונים הגות. ובהמשך, אף משלבים ויוצרים סינתיזה של רעיונות.

לאור חשיבותה של המחשבה האנושית, תיקנו חז"ל שכל אדם, בכל בוקר, יחזור ויבקש מבוראו, שיתן לו שְׂכָל וּבִינָה: "וְחֻנְנֵנוּ (תן לנו כמתנת חיים) מֵאֲתָדָּךְ יָעָה בִּינָה וְהַשְׂכָּל" (מתוך תפילת עמידה).

זאת ועוד. התורה מצפה מן היהודי להיות אדם חושב ומתבונן, ככתוב: "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמְּנוּת וְאֶת הָרָע... וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים... (דברים ל, טו - יט). "רְאֵה" - תחשוב, תתבונן, תחקור, תתלבט, תבחן את הדרכים השונות, את המשמעויות ואת התוצאות... ורק אז תעשה החלטה נבונה ומושכלת, בבחינת "וּבְחַרְתָּ".

ומכאן, לרגע של עברית. **התבוננות** היא אחת המילים המבטאת מחשבה מעמיקה. והנה מתברר כי שורשה של מילה זו, מבטא את כל התהליך של המחשבה האנושית בו עסקנו.

לאחר תהליך של **התבוננות** מגיע האדם ל**הבנת** שורש הענין. **הבנה** שאותה הוא יכול לנסח להגדיר ולמצות, כמסקנות וכ-**תובנות**. תובנות ההופכות להיות חלק מ**בניינו** האינטלקטואלי ומנסיון חייו. ידע שישמש אותו הלאה כ"תומך החלטה" בהמשך הדרך.

לאה גולדברג בספרה "מעשה בצייר", מזמינה כל אחד מאיתנו לפקוח את עיניו כדרך חיים ולהפוך ל**מתבונן** המסתכל סביבו, מזהה, חוֹנֵה, ונהנה.

יֵשׁ בְּעוֹלָם הַרְבֵּה דְּבָרִים זָפִים
עֲצִים וּפְרָחִים וְאֲנָשִׁים וְנוֹפִים.
וּמִי שֵׁיט לוֹ עֵינָיִם פְּקוּחוֹת,
רוֹאֶה יוֹם - יוֹם,
מֵאָה דְּבָרִים לְפָחוֹת.

חלק מאותם **מֵאָה דְּבָרִים לְפָחוֹת**, יאתגרו אותנו **יום-יום** להתבוננות, לחשיבה, לשאלות ולתהיות ואולי גם לתובנות חדשות.

"נקודה טובה במסע ישראלי" מסע בשבילי הרוח של עם ישראל

קורא יקר

ברצוני להזמין אותך לצאת למסע של **התבוננות** בשרשי הזהות הרוחנית של כל אחד ואחד מאיתנו. בשורשינו כבני אדם, כישראלים ומעל לכל, בשורשי הזהות של ה"אני" האישי והפרטי שלי.

מסע רוחני בשבילי האנושות ובתולדות עם ישראל. במרחבי ההיסטוריה ובשדות המדע. מסע בו נפגוש יחד מאורעות ואנשים, נחוה חוויות ונלקט **תובנות** חדשות אל תרמיל חיינו ונעסוק בשאלות של מי אנו ומהי סיבת קיומנו כאן ועכשיו. והכל כמובן, לאור התורה ומאמרי חז"ל ודברי חכמי ישראל לדורותיהם. מסע בו כל צעד וכל גיליון עומד בפני עצמו, גם אם התחברתם אלינו במהלך הדרך, או עצרתם מעט לצורך מנוחה...

אשמח שתזמינו חברים חדשים - בני משפחה ומכרים להצטרף אל מסענו המשותף, היוצא זה עתה לדרך.

בהתאם לנסיבות, השתנה שמו של הגליון ל"**נקודה טובה במסע ישראלי**" והוא ימשיך להופיע אי"ה מידי שבוע.

אני מקווה ומאחל שתמשיכו להעשיר את עולמכם גם בענייני פרשיות השבוע (שבהן לא נעסוק כעת באופן שוטף), בעזרת ארון הספרים היהודי הפתוח וזמין ומזמין לכל ובעזרת דפי פרשת השבוע הרבים לסוגיהם.

להתראות בשבוע הבא.

משה

מכרכת שבת פיפה

משה רוט

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה, ניתן לפנות למייל: rothmoshe@gmail.com

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

נא לשמור על קדושת הגליון ולהכניסו לגניזה לאחר השימוש,

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל הנ"ל,

אהבת? הפץ בין חבריך